

વીર સંવત ૨૪૯૨, પોષ વદ ૧૦, રવિવાર
તા. ૧૬-૧-૧૯૬૬, ગાથા ૧ થી ૩, પ્રવચન નંબર-૧

આ એક ‘છ ઢાળા’ છે. ‘છ ઢાળા’ એટલે છ પ્રકારના રાગની ચાલ છે અથવા ‘છ ઢાળા’ એટલે આત્માને મિથ્યાત્વ ને અજ્ઞાન શત્રુને જીતવા માટે એક ઉપાયરૂપ ઢાલ, એને અહીં ‘છ ઢાળા’ કહેવામાં આવે છે. એક અધ્યાત્મપ્રિય ‘દૌલતરામજી’ થયા છે એમણે આ રચના કરી છે. અંદર સારા શાસ્ત્રનો એમની શક્તિ પ્રમાણે નિયોડ કરીને ગાગરમાં સાગર ભરી દીધો છે. ટૂંકામાં શાસ્ત્રનું રહસ્ય થોડું થોડું થોડું (કરીને) બધી વાત ઘણી એમાં મૂકી છે. એ પ્રચલિત છે છોકરાઓમાં, આપણે પાઠશાળામાં પણ (પ્રચલિત છે).

ૐ મંગલાચરણ, પહેલી ઢાળ.

‘તીનભુવનમેં સાર, વીતરાગ વિજ્ઞાનતા;’

તીન ભુવનમેં સાર, વીતરાગ વિજ્ઞાનતા;

શિવસ્વરૂપ શિવકાર, નમહું ત્રિયોગ સમ્હારિકેં;

આ સોરઠા છે સોરઠા. આમ તો બે-બે વાર બોલે, પણ આ સોરઠા છે (એટલે) આમાં એક જ વાર છે. સોરઠામાં બે વાર નથી. તીનભુવનમેં સાર, તીનભુવનમેં સાર... એમ નથી. ખરો દેશી અર્થ એમ નથી. જેમ હોય એમ કહેવાય ને ત્યાં. એ રાણકદેવી સોગઠા બોલે છે ને! ‘મા પર મારા વીર, ચોસલા કોણ ચઢાવશે’ રાણકદેવી જ્યારે રાજા મરે છે પછી પર્વત છે ત્યાંથી હેઠે પડે છે. ‘ગિરનાર’. ઇ સોરઠા છે ત્યાં. એમ કહે છે,

ત્રીન ભુવનમેં સાર, વીતરાગ વિજ્ઞાનતા;

શિવસ્વરૂપ શિવકાર, નમહું ત્રિયોગ સમ્હારિકેં;

કહો, સમજાણું આમાં ? હેં ? આ દેશી સમજાણું ? એમ કીધું. આ દેશી આમ છે એમ સમજાણું ? એમ કીધું. એમ કીધું છે. એ... દેવાનુપ્રિયા ! શું કીધું ? જુઓ હવે.

‘(વીતરાગ)...’ ‘રાગદ્વેષ રહિત,...’ પહેલો શબ્દ માંગલિક તરીકે ત્યાંથી ઉપડ્યો છે. રાગ-દ્વેષ રહિત વિજ્ઞાનતા. વિ-શેષે, જ્ઞાન એટલે કેવળજ્ઞાન. વિજ્ઞાનતા લીધું છે ને ? વિ...જ્ઞાનતા. જ્ઞાન તો છે પણ આ વિજ્ઞાનતા – વિશેષ પૂર્ણ જ્ઞાન. એવું કેવળજ્ઞાન. જુઓ ! માંગલિકમાં કેવળજ્ઞાનના સ્મરણને અહીંયાં કરે છે. સાવધાનીપૂર્વક કરે છે એમ કહે છે, હોં !

વિજ્ઞાન નામ કેવળજ્ઞાન, ત્રણ ભુવનમાં એમ કહીને ત્રણલોક સિદ્ધ કરે છે. આ જગતમાં ત્રણ લોક છે. લોક એક, એના ત્રણ ભાગ છે. ઊર્ધ્વ, મધ્ય અને તીરછો. એવા ત્રણ લોક, એક લોકના ત્રણ ભાગ. એ ત્રણમાં, જુઓ ! ત્રણ લોક છે એમ સિદ્ધ કરે છે. સાર ઉત્તમ વસ્તુ છે. આ કેવળજ્ઞાન, રાગ-દ્વેષ રહિત સ્વરૂપ એ આ જગતની અંદર સારમાં સાર છે. સમજાય છે ? પ્રયોજનભૂત એ એક છે.

આમ વસ્તુ તરીકે તો બધી સાર કહેવાય છે. આમ સમયસાર કહેવાય છે ને ? એ આત્માનો-સમય આત્માના-અર્થમાં છે, અહીંયાં કેવળજ્ઞાનના અર્થમાં સાર છે. સમજાણું કાંઈ ? સમયસાર (અર્થાત્) સમ્યક્ પ્રકારે અય – જ્ઞાનનું પરિણામન, વિકાર રહિત એ આત્મદ્રવ્યની વાત છે. અહીં કેવળજ્ઞાનની પર્યાયને સારમાં સાર પ્રગટ કરવા લાયક છે માટે તેને અહીંયાં સાર કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ ? ત્રણલોકની અંદર ઉત્તમ પદાર્થ કેવળજ્ઞાન રાગ-દ્વેષરહિત વસ્તુ છે. ઓ...હો...! એ કેવળજ્ઞાન જોઈએ છે ને ? ધર્માત્માને કેવળજ્ઞાન જોઈએ છે.

‘શ્રીમદ્’ પણ છેલ્લા કળશમાં કહે છે ને ? ‘ઈચ્છે છે જે યોગીજન અનંત સુખ સ્વરૂપ’ આવે છે ? ‘મૂળ શુદ્ધ તે આત્મરૂપ સયોગી જિન સ્વરૂપ.’ જુઓ ! ત્યાં એમ લીધું. ‘મૂળ શુદ્ધ તે આત્મરૂપ, સયોગી જિન સ્વરૂપ’ ત્યાં ઉપાડ્યું, ભાઈ ! ત્યાં કેવળજ્ઞાનને લીધું છે. ‘ઈચ્છે છે જે યોગીજન,’ અહીં આવશે ત્યારે આમાં આગળ

કહેશે, હોં ! ‘ઇચ્છે છે જે યોગીજન અનંત સુખ સ્વરૂપ, મૂળ શુદ્ધ તે આત્મરૂપ.’ આત્મપદ. મૂળ શુદ્ધ તે આત્મપદ. પણ એ આત્મપદ પર્યાયવાળું લીધું છે. ‘સયોગી જિન સ્વરૂપ.’ ભલે સયોગ હો, પણ કેવળજ્ઞાન પર્યાય પ્રગટ થઈ, બસ ! મોક્ષ થઈ ગયો. સમજાય છે કાંઈ ?

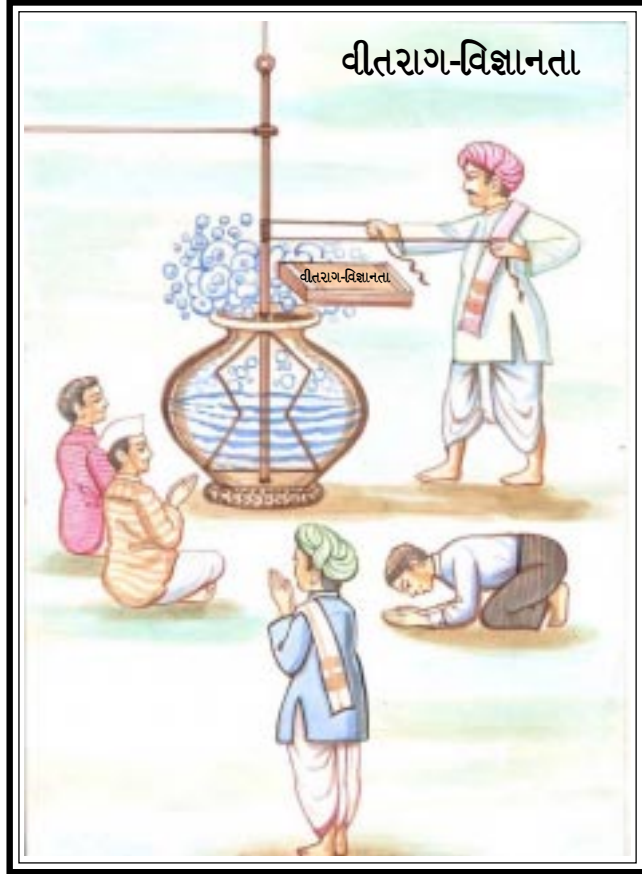
એ આ ત્રણલોકની અંદરમાં ઊર્ધ્વમાં, સ્વર્ગમાં, સર્વાર્થસિદ્ધના વિમાનો, મધ્યમાં ઘણી રચનાઓ, અધોમાં નારકી, ભવનપતિ વગેરેની રચનાઓ એ બધામાં સાર એક જ્ઞાનની વીતરાગતા – પૂર્ણ સ્વરૂપ એ જ જગતમાં સાર છે, એ જ માખણ છે. એ જ આત્માને પ્રગટ કરવા લાયક છે. માટે તે વંદન લાયક છે.

કેવું છે એ કેવળજ્ઞાન ? ‘(શિવ સ્વરૂપ)...’ છે (અર્થાત્) ‘આનંદ-સ્વરૂપ...’ છે. જ્ઞાન અને આનંદ બે ભેગા નાખ્યાં છે (કેમકે) મૂળ વસ્તુ (છે). બે નાખે છે જ્યાં-ત્યાં. જ્ઞાન અને આનંદ, બસ ! જ્ઞાન અને આનંદ. એ જ્ઞાન આનંદરૂપ છે, સુખરૂપ છે, અતીન્દ્રિય અનાકુળ શાંતરસ સાથે પરિણમતું કેવળજ્ઞાન થાય છે. એટલે એને શિવ – ઉપદ્રવ રહિત, કલ્યાણસ્વરૂપ. કલ્યાણ એટલે આનંદસ્વરૂપ એમ એની વ્યાખ્યા કરી. શિવનો અર્થ તો કલ્યાણસ્વરૂપ છે, શિવનો અર્થ ઉપદ્રવરહિત છે, કલેષરહિત છે એટલે કે આનંદસહિત છે એમ. આનંદસ્વરૂપ – એ વીતરાગ કેવળજ્ઞાન આનંદસ્વરૂપ છે. જગતને આનંદ જોઈએ છે ને ? તો કહે છે કે, કેવળજ્ઞાન જ આનંદસ્વરૂપ છે. ‘મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે...’ એ કેવળજ્ઞાન થયું એટલે એને મોક્ષ થયે છૂટકો. આ ભાવમોક્ષ છે, દ્રવ્યમોક્ષ થઈ જાય છે. ‘મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવનાર...’ કેવળજ્ઞાન અને આનંદ છે.

‘તેને હું...’ ‘(ત્રિયોગ)...’નામ ‘ત્રણ યોગની...’ મન-વચન ને કાયાની. ‘(સમ્હારિકે)...’ એટલે ‘સાવધાનીથી...’ જોયું ? સાવધાનીથી. એ વીતરાગ કેવળજ્ઞાનને, વીતરાગ વિજ્ઞાનને (નમસ્કાર કરું છે). વીતરાગ વિજ્ઞાન તો હ્રદયમાં પણ હોય છે. સમજાણું કાંઈ ? ‘પરમાત્મ પ્રકાશ’માં ઘણે ઠેકાણે આવ્યું છે. વીતરાગ વિજ્ઞાન દશા, મુનિને વીતરાગી વિજ્ઞાન દશા હોય છે. આ તો વીતરાગી વિજ્ઞાન કેવળજ્ઞાનને (કહ્યું છે). જેના ફળરૂપે પૂર્ણ દશા થઈ એને અહીંયાં વીતરાગ વિજ્ઞાન કહેવામાં આવ્યું છે. એને કહે છે, ત્રણ યોગની સાવધાનીથી ‘નમસ્કાર કરું છું.’ અમારે નમવા લાયક, આદરવા

લાયક, હિતરૂપ ગણીને સાવધાનપણે પ્રગટ કરવા લાયક હોય તો એ વીતરાગ વિજ્ઞાન કેવળજ્ઞાન છે એને જ હું નમું છું. મારું અંતર વલણ કેવળજ્ઞાનની પર્યાયને જ નમન કરે છે. કહો, સમજાય છે ? એટલે એમ કરીને કેવળજ્ઞાન એક પર્યાય છે એમ સિદ્ધ કરી. આત્મદ્રવ્યમાં તાકાત છે પણ કેવળજ્ઞાન પર્યાય પ્રગટ કરે એ એની તાકાત છે. એક સમયમાં ત્રણકાળ ત્રણલોકને જાણે એવો એક સમયનો પર્યાય, એવી આત્મદ્રવ્યના એક સમયના જ્ઞાનની પર્યાયની તાકાત છે. એમ સામર્થ્ય કરીને એને નમસ્કાર કર્યો છે. એવું સામર્થ્ય ગણીને એને વંદન કરવામાં આવ્યું છે.

ભાવાર્થ :- આમાં ઓલું મૂક્યું છે ને જરી ? ચિત્ર... ચિત્ર. ત્રણલોક મૂક્યા છે, સમજ્યા ને ? જુઓને ! લોક મૂક્યો છે ને ? આ લોક. ઊર્ધ્વ, મધ્ય અને પાતાળ (તીરછો) બધા એને નમસ્કાર કરે છે, જુઓ ! આપણામાં નથી, ઓલમાં-હિન્દીમાં છે. અહીં કહે છે, જુઓ ! મંથન કરે છે ને ? મંથન કરે ને ? આ ત્રણલોકને મંથન કરે છે. મંથન કરીને કાઢવા યોગ્ય સાર હોય તો, માખણ હોય તો કેવળજ્ઞાન છે એમ કહે છે. કહે છે ને ? એક આ ધ્યાનમાં રહે છે. આ ત્રણ લોક છે એમાં આ રવૈયો. રવૈયો કહેવાય ને ? શું કહેવાય છે ? ક્યા કહતે હૈ ? મથાની. મંથન કરવામાં સાર - માખણ કાઢવા યોગ્ય હોય તો વીતરાગ

કેવળજ્ઞાન છે, એમ કહે છે. જુઓ ! ચિત્ર પણ ઠીક આપ્યું છે, હોં ! આપણે નવામાં છે. ઓલી હિન્દીમાં - હિન્દીમાં. આ હિન્દીમાં છે, છે ને અહીં બધે છે. અહીં છે, આ રહી, હોં ! અહીં બધી એક-એક છે. બધી અહીં સાથે રાખી છે. આ તો એમાં ચિત્ર બરાબર નથી, આમાં ચિત્ર જરી ચોખ્ખા છે.

ત્રણલોકરૂપી એક મોટો માખણનો... સમજાય છે ? શું કહેવાય ? ગોળી... ગોળી ! ગોળી ન આવડી તમારી. ત્રણલોકરૂપી ગોળી, એમાં મંથન કરીને કાઢવા યોગ્ય માખણ હોય તો કેવળજ્ઞાન છે એમ કહે છે, લ્યો ! જુઓને ! એ બનાવ્યું છે ને ? શું આ કહેવાય ? જુઓને ! શું કહેવાય ? ગોળી જેવું આ સામુ બનાવ્યું છે ને આ ? મોટું વાસણ... વાસણ જુઓને ! વાસણ જેવો આકાર આપ્યો છે, જુઓને ! હેં ! છે ત્યાં ? વાસણ જેવો આકાર આપી અને એમાં મંથન કરી ત્રણલોકમાંથી આત્માના જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપનું મંથન કરીને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરવું એ સારમાં સાર છે, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? એને બધા નમસ્કાર કરે છે, જુઓ ! આ બાજુ, આ બાજુ. અને આ મુનિ મંથન કરે છે, જુઓ ! ધ્યાનમાં. મુનિ આપ્યા છે ને ? ધ્યાનમાં. કેવળજ્ઞાન, આ જગતમાં સારમાં સાર વીતરાગ કેવળજ્ઞાન છે. એમ કહીને એક-એક આત્માની કેવળજ્ઞાન દશા વીતરાગતા પ્રગટ થાય છે એમ આસ્થાપણે એ વાતને સિદ્ધ કરીને તેને નમસ્કાર કર્યો છે. સમજાણું કાંઈ ? એક સમયમાં ! આ...હા...હા...! રાગ-દ્વેષની કલ્પના ગઈ, જ્ઞાનની પૂરી પર્યાય થઈ, એમ કહે છે. વીતરાગ વિજ્ઞાનતા કીધું ને ? એટલે રાગ-દ્વેષની વિકારી પર્યાય ગઈ, વીતરાગ પર્યાય થઈ, વીતરાગ સાથે કેવળજ્ઞાન પૂર્ણ દશા તરત પ્રગટ થઈ. એવી એક આત્માની અંદર, એક સમયની અંદર એવી તાકાત છે એમ એની પ્રતીતિ ને શ્રદ્ધા કરીને એ પ્રગટ કરવા માટે તેને વંદન, સત્કાર અને એનો જ અમે આદર કરીયે છીએ.

જુઓ ! ભાવાર્થમાં થોડું લખ્યું (છે). ‘રાગદ્વેષ રહિત ‘કેવળજ્ઞાન’ ઊર્ધ્વ, મધ્ય અને પાતાળ ત્રણલોકમાં ઉત્તમ,...’ સારનો અર્થ ઉત્તમ કર્યો. ‘આનંદસ્વરૂપ અને મોક્ષ દેનારું છે...’ એ કેવળજ્ઞાન આનંદસ્વરૂપ અને મોક્ષ દેનારું, હોં ! કેવળજ્ઞાન જ મોક્ષ – પૂર્ણ સિદ્ધપદને દેનારું (છે). ‘તેથી હું ‘દૌલતરામ’ મારા ત્રિયોગ...’ અથવા એને યાદ કરનારા, કેવળજ્ઞાનને પ્રગટ કરાવાનો કામી. આ પોતે ગ્રંથકાર કહે છે. ‘મન-વચન

ને કાયયોગ દ્વારા સાવધાનીથી,...' ઘણી જ સાવધાનીથી એવા વીતરાગ કેવળજ્ઞાનને હું (નમસ્કાર કરું છું). જુઓ ! સાવધાનીમાં જરી રાગના અભાવની સાવધાની કરી છે, કીધી છે. 'સાવધાની' શબ્દ વાપર્યો છે ને ? એટલે મોહનો અભાવ, એવી સાવધાની એને પ્રગટ કરીને એવા કેવળજ્ઞાનની પરમાત્મા વીતરાગને હું 'નમસ્કાર કરું છું.' એ કેવા છે વીતરાગ ? અઢાર દોષ રહિત (છે). એને ક્ષુધા નથી, તૃષ્ણા નથી, રોગ નથી... એવા આવે છે ને અઢાર દોષ ? (એ) નથી. એવા કેવળજ્ઞાનને નમસ્કાર કરું છું. લ્યો !

ગ્રંથ-રચનાનો ઉદ્દેશ અને જીવની ચાહના

જે ત્રિભુવનમેં જીવ અનન્ત, સુખ ચાહેં દુખતેં ભયવન્ત;
તાતેં દુખહારી સુખકાર, કહેં સીખ ગુરુ કરુણા ધાર. ૧.

અન્વયાર્થ :- (ત્રિભુવનમેં) ત્રણે લોકમાં (જે) જે (અનન્ત) અનંત (જીવ) પ્રાણી [છે તે] (સુખ) સુખને (ચાહેં) ઇચ્છે છે અને (દુખતેં) દુઃખથી (ભયવન્ત) ડરે છે (તાતેં) તેથી (ગુરુ) આચાર્ય (કરુણા) દયા (ધાર) કરીને (દુખહારી) દુઃખનો નાશ કરવાવાળી અને (સુખકાર) સુખને આપવાવાળી (સીખ) શિક્ષા-શિખામણ (કહેં) આપે છે.

ભાવાર્થ :- ત્રણ લોકમાં જે અનંત જીવ (પ્રાણી) છે તે દુઃખથી ડરે છે અને સુખને ચાહે છે તેથી આચાર્ય દુઃખનો નાશ કરવાવાળી અને સુખને આપવાવાળી શિખામણ આપે છે. ૧.

હવે 'ગ્રંથ રચનાનો ઉદ્દેશ અને જીવની ચાહના.' જુઓ ! ઉદ્દેશ શું છે ? અને જીવને મૂળ સુખની ચાહના છે. અનંત પ્રાણીને એમ લેશે, હોં ! નિગોદથી માંડી અનંત જીવને સુખની ચાહના છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘જે ત્રિભુવનમેં જીવ અનંત, સુખ ચાહેં દુઃખતેં ભયવંત.’

જે ત્રિભુવનમેં જીવ અનંત, સુખ ચાહેં દુઃખતેં ભયવન્ત
તાતેં દુઃખહારી સુખકાર, કહેં સીખ ગુરુ કરુણા ધાર. ૧.

શબ્દ પણ એવા ગોઠવ્યા છે ને ! ત્રણ ભુવનમાં - ત્રણલોકની અંદર. એક વાત સિદ્ધ કરી. પહેલાં ત્યાં કહ્યું હતું ને - ત્રણલોકમાં સાર. પહેલાં શબ્દમાં કહ્યું હતું 'ત્રિભુવનમેં સાર'. હવે કહે છે, ત્રણલોકમાં જેટલા જીવો છે - અનંત જીવ છે. સમજાણું ? અનંત જીવ છે. એમાં એમણે જરીક ગતિ મૂકી છે, જુઓ ! ચિત્રમાં આ બાજુ. જીવ અનંત. એમાં મૂક્યું છે - સ્વર્ગનો દેવ, ગતિ છે ને ? અહીંયાં મનુષ્ય, અહીંયાં ઢોર અને નારકી. ચાર ચિત્ર ચિતર્યા છે. ચારેનો નમૂનો આપ્યો છે. દેવ, મનુષ્ય, ઢોર, નારકી. ઓલો મારે છે. એ ત્રણ ભુવનમાં આ ચાર ગતિના જીવો અનંત છે એમ સિદ્ધ કરે છે. સમજાણું કાંઈ ? અનંત જીવ છે. ભલે નિગોદમાં અનંત છે અને બીજા મનુષ્ય, દેવ, નારકી અસંખ્ય છે. એટલે ચાર ગતિના સમુચ્ચય ફોટા એણે પાડ્યા છે.

ત્રણ ભુવનમાં 'જે અનંત પ્રાણી છે,...' તે અનંત પ્રાણીમાં આ ચાર ગતિના જીવોને અહીંયાં ચિત્રમાં જરી બતાવ્યા છે. 'તે સુખને ઇચ્છે છે...' એ સિદ્ધાંત. જગતને સુખની તલાવેલી છે, સુખ જોવે છે. નિગોદથી માંડીને બધા પ્રાણીને સુખ જોવે છે. સુખ જોવે છે પણ સુખ ક્યાં છે

? અને ઉપાય ક્યાં છે ? એની ખબર નથી. સુખ જોવે એક જ સિદ્ધાંત અહીં સિદ્ધ કર્યો. સમજાણું કાંઈ ? સુખને ન ઇચ્છે, તે જડ. ‘શ્રીમદ્’ કહ્યું છે ને ભાઈ એક ઠેકાણે ? દરેક પ્રાણી સુખને જ ઇચ્છે છે. જુઓ ! મરીને પણ સુખને ઇચ્છે છે ને ? મરી જાઉં, ફલાણું પ્રતિકુળતા આવી તો છોડી દઉં, પણ પ્રતિકૂળ છોડી સુખી થાઉં. અહીં એકેન્દ્રિયથી માંડીને બધા પ્રાણી લીધા છે. કેમકે એના આત્મામાં અંદર સુખરૂપ આત્મા છે. સ્વભાવ સુખરૂપ (છે) એટલે સુખની ઝંખના (રાખીને સુખ પ્રાપ્ત કરવા) બહારમાં મથે છે ઇ. દરેકને સુખની ઇચ્છા છે. સમજાય છે કાંઈ ? અને સુખને ચાહે છે. એમ છે ને ? ચાહના છે. દરેક પ્રાણીને સુખની ચાહના છે.

‘દુઃખથી ડરે છે...’ અસ્તિ-નાસ્તિ કરી. સુખની ભાવના છે, દુઃખથી ડરે છે, દુઃખથી ત્રાસ પામે છે. પણ દુઃખ કોને કહેવું ? અને સુખ કોને કહેવું ? એની એને ખબર નથી માટે અહીંયાં ઉપદેશ શરૂ કરે છે, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? ‘દુઃખથી ડરે છે તેથી (ગુરુ)...’ છે ને ? ‘આચાર્ય...’ મહાસંત મુનિ દિગંબર આચાર્ય. ગુરુ છે ને ? એ જ આચાર્ય સાચા હોય છે. ગુરુ છે ને ? ગુરુ ! ગુણમાં મોટા, જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રમાં (મોટા) એવા મહાન દિગંબર આચાર્ય (હોય છે). ‘દૌલતરામજી’ને અભિપ્રાયમાં એમ છે. મહાન નિર્ગ્રંથ આચાર્ય દિગંબર મુનિ, એ ગુરુ. ‘કરુણા કરીને...’ દેખો ! દયાનો ભાવ આવે છે. જગતના પ્રાણી દુઃખી દેખી પોતાને જરી રાગ છે (તેથી) કરુણા આવે છે.

‘કરુણા ઉપજે જોઈ’ ‘શ્રીમદ્’માં આવે છે ને ? ‘કોઈ ક્રિયા જડ થઈ રહ્યા, શુષ્કજ્ઞાનમાં કોઈ, માને મારગ મોક્ષનો કરુણા ઉપજે જોઈ.’ અહીંયાં તો ‘દૌલતરામજી’ એમ કહેવા માગે છે (કે), આચાર્ય મહારાજ દિગંબર સંત મહા નિર્ગ્રંથ મુનિ હતા. વીતરાગ વિજ્ઞાનતા પ્રાપ્ત કરવાના અભિલાષી. વીતરાગ વિજ્ઞાનતા (જે) કેવળજ્ઞાન કીધું, વીતરાગ વિજ્ઞાનતા. એવી વીતરાગ વિજ્ઞાનતાના સાધક, એવા આચાર્ય, સંત, ગુરુ એ શિક્ષા આપે છે. દયા કરીને પાછું. દયા કરીને, હોં ! કરુણાનો વિકલ્પ છે, અરે...! પ્રાણી ! જગતના. ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’માં આવે છે ને ? ધર્મના લોભીને દેખીને જરી શુભરાગ થાય છે તો એ આચાર્યો જગતને ઉપદેશ કરે છે. સમજાણું કાંઈ ? ધર્મના લોભી જીવ હોય તો. હું ?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હા, પણ ગુરુ કહે છે. એમ કે હું મારા ઘરની વાત નથી કરતો, આચાર્ય ગુરુ કહે છે એમ કહે છે. ગુરુએ ઉપદેશ આપ્યો એ હું કહીશ, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? જુઓ ! માથે ગુરુ પહેલા રાખ્યાં એણે. ગુરુએ દયા કરીને. આ...હા...! વીતરાગ વિજ્ઞાનને સાધનારા, જે વીતરાગ વિજ્ઞાનને મેં નમસ્કાર કર્યો એવા વીતરાગ વિજ્ઞાનને સાધનારા, એ વીતરાગ વિજ્ઞાનની દશામાં રહેલા, એ પૂર્ણ વીતરાગને વિજ્ઞાને પ્રાપ્ત કરવાના અભિલાષી. પણ વીતરાગી મુનિ છે અંદરમાં. ત્રણ કષાયનો અભાવ થયો છે અને જ્ઞાનની જેને નિર્મળતા, સ્વસંવેદનની વીતરાગી વિજ્ઞાનતા અંદર પ્રગટી છે - અપૂર્ણ પણ. એવા ગુરુ દયા કરીને, જગત ઉપર કરુણા કરીને (ઉપદેશ આપે છે). અરે...! જગતના પ્રાણી ! ચોરાશીના અવતારમાં અનાદિ કાળથી દુઃખી છે એને હવે કંઈક સુખની ઇચ્છા હોવા છતાં સુખ મળતું નથી એને કરુણા કરીને ‘દુઃખનો નાશ કરવાવાળી...’ જુઓ ! આ શિક્ષા. શિક્ષાની આ બધી વ્યાખ્યા છે. શિખામણ કેવી ? કે ‘દુઃખનો નાશ કરવાવાળી અને સુખને આપવાવાળી...’ અસ્તિ-નાસ્તિથી વાત કરી.

એ આચાર્ય, સંતો, મુનિઓ વીતરાગી વિજ્ઞાનના સાધક, એમણે દુઃખને નાશ કરવાવાળી, સુખને આપવાવાળી એવી શિખામણ એટલે ઉપદેશ (આપ્યો છે). એક સિદ્ધાંતમાં કેટલું ભર્યું છે, જુઓ ! વિકારનો નાશ કરવાવાળી. સમજાણું કાંઈ ? અને આનંદને ઉપજાવવાવાળી, નિર્વિકલ્પદશાને ઉપજાવવાવાળી. વિકારને નાશ કરવાવાળી અને નિર્વિકારી દશાને ઉત્પન્ન કરવાવાળી. જુઓ ! એમાં એ વીતરાગતા આવી અંદર. એવી શિખામણ ગુરુ - સંતોએ આપી છે. આ...હા...!

અહીં તો આચાર્ય ઇ કહે છે કે ભઈ ! આ શિખામણ ગુરુએ આપી છે એમાંથી હું આ વાત કરીશ એમ કહે છે. મહા દિગંબર સંતો, આચાર્યોએ ગાગરમાં સાગર ભરી દઈને થોડામાં ઘણું કહીશ. ‘દુઃખનો નાશ કરવાવાળી...’ આહા...હા...! ઠીક ! અને ‘સુખને આપવાવાળી...’ જીવો સુખને ઇચ્છે છે માટે સુખને આપવાવાળી. એનો અર્થ એ કે, નિર્વિકારી આત્માની દશા થવાવાળી શિક્ષા નામ શિખામણ. જુઓ ! આ ઉપદેશ ! એ ગુરુનો આ ઉપદેશ (છે). આ ઉપદેશનો સાર કીધો. ઉપદેશ કેવો હોય ? ઓલા ‘ઇષ્ટોપદેશ’માં આવે છે ને ? ‘ઇષ્ટોપદેશ’(માં) આવે છે કે ઇષ્ટ નામ પ્રિય ઉપદેશ કોને કહેવો ? કે જગતના પ્રાણી પોતાની પર્યાયનું કામ કરે ત્યારે ધર્માસ્તિ

જેમ નિમિત્ત છે, એમ બધા કાર્યમાં એક જગત સાધારણ ઉદાસ નિમિત્ત તરીકે છે, એવો ઉપદેશ તેને ઇષ્ટ ઉપદેશ કહીએ. એમ દુઃખને નાશ કરવાવાળી અને આનંદને આપવાવાળી દશાનો ઉપદેશ તેને સાચી શિખામણ ઉપદેશ કહેવામાં આવે છે. આ..હા..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

એનો અર્થ જ ઇ થયો કે વીતરાગ વિજ્ઞાનતાને – કેવળજ્ઞાનને જે નમસ્કાર કર્યો, એ કેવળજ્ઞાનને ઉત્પન્ન કરાવવાવાળી, વિકારની અભાવ દશા અને નિર્વિકારની ઉત્પત્તિવાળી એવી શિખામણ ભગવાન, સંતોએ ચાર અનુયોગોમાં આપી છે, તે વાત હું કરીશ એમ કહે છે. ‘શિક્ષા – શિખામણ આપે છે.’ શિક્ષા કોણ લઈ શકે ? સંજી પ્રાણી. એ પણ આવ્યું ને ? શિક્ષા કોણ લઈ શકે ? કે એ સંજી (પ્રાણી). એ સંજી પ્રાણી હોય તે શિક્ષાને લાયક છે અને એને શિક્ષા ગુરુ આપે છે. એનો અર્થ કે જેને એટલું ક્ષયોપશમ જ્ઞાન છે કે (જે) શિખામણ સમજી શકે છે એને એ ગુરુ શિખામણ આપે છે.

‘(કહે)...’ શિક્ષા કહે છે એમ કહીને ગુરુની વાણી પણ... અહીં તો ગુરુ આપે છે ને ? એમ કહે છે ને ? એ વાણી દ્વારા જગતને ઉપદેશ કહે છે. વાણીમાં એ આવશે – દુઃખનો અભાવ થાય અને સુખની પ્રાપ્તિ થાય, બસ ! એમાં આખો મોક્ષમાર્ગ આવી ગયો. સમજાણું કાંઈ ? આત્માના સ્વભાવની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને શાંતિ તે મોક્ષને, આનંદને આપનારી (અને) મિથ્યાદર્શન, મિથ્યાજ્ઞાનને નાશ કરનારી, દુઃખનો અભાવ કરનારી એવી શિખામણ સંતોએ, આચાર્યોએ આપી છે એ વાત કરશે.

‘ત્રણ લોકમાં જે અનંત જીવ (પ્રાણી) છે તે દુઃખથી ડરે છે...’ કોઈ કહે પણ ત્રણલોકમાં એકેન્દ્રિય જીવો છે એ દુઃખથી ડરે છે ? હા, એ અંદર અવ્યક્તપણે દુઃખથી ડરે છે. સમજાણું કાંઈ ? અનંત પ્રાણીથી વ્યાખ્યા લીધી છે ને ? જીવનો સ્વભાવ જ એવો છે એક ન્યાયે જોઈએ તો. કેમકે એ આનંદમૂર્તિ છે એટલે સુખને જ ઇચ્છે છે અને દુઃખથી ખસવા માગે છે એવું એનું સ્વરૂપ જ છે. સમજાણું ? જુઓને ! આ માથે આપદા આવે કે પ્રતિકૂળતા આવે એને દૂર કરવા પણ શરીર છોડીને પણ દૂર કરું એને સુખી થઉં. એનો અર્થ શું થાય છે ? આબરૂ (ન) હોય, પૈસા ન હોય,

નિર્ધન હોય એટલી આપદા એને આકરી લાગે છે કે શરીરને છોડવું હળવું લાગે છે. શરીરને છોડવું હળવું લાગે છે અને આપદા આકરી લાગે છે. શરીર રહિત એટલે એકલો રહીને પણ, એકલો રહીને પણ સુખી (થાઉં) એમ થયા છે કે અંદર ? એકલો રહીને - શરીર વિનાનો રહીને પણ હું દુઃખથી રહિત થાઉં. શરીર વિનાનો, બીજા સાધન તો ક્યાંય ગયા. મરે ત્યારે થાય છે ને ? મરી જાય છે, નહિ આમ ? હાય ! દુઃખથી મરી જાઉં, છોડી દઉં. ભાઈ...! શું આ માંડી છે આણે ? હું ? રખડવાનું છે, કહે છે.

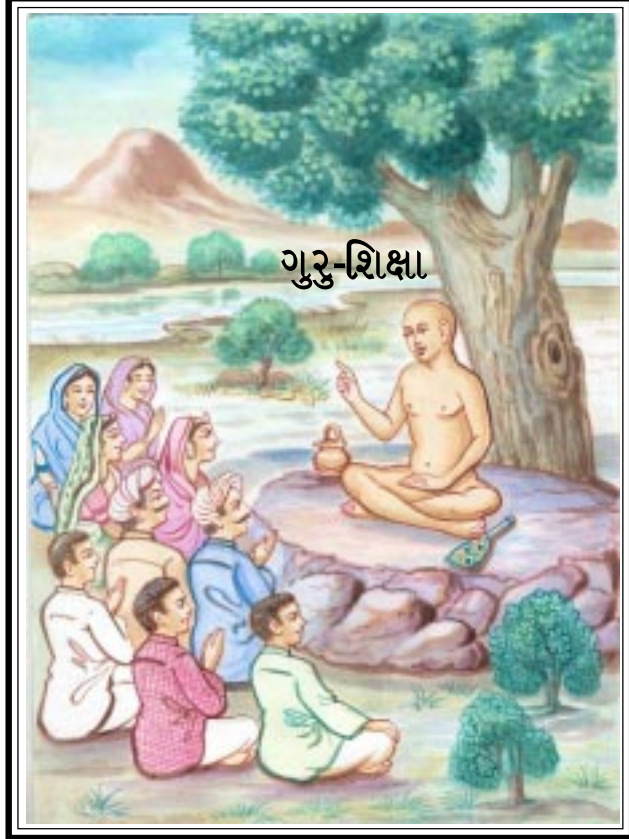
અહીં કહે છે કે, અંદરમાં દેહ રહિત થઈને પણ સુખી થવા માંગે છે એમાં એ અવ્યક્તપણે સિદ્ધ થાય છે કે શરીર વિના એકલો રહું પણ હું સુખી થાઉં. તો એનો અર્થ કે મારા એકલામાં અંદર સુખ છે પણ એને ભાન નથી એટલે શરીર છોડીને પાછો નરક-નિગોદમાં જશે. સમજાણું કાંઈ ? એ તો ખુશી થાય છે. તમે કેમ એવું મોળુ બોલ્યા ? કહો, સમજાણું આમાં ? આમ છોડું, ઝેર પીને મરે. એનો અર્થ એટલો સિદ્ધ થાય છે (કે), શરીરનું સાધન પણ ન રહે તો એકલો હું સુખી થઈશ. એવું અવ્યક્તપણે અંદરમાં બડબડીયા (થાય છે), પણ ભાન નથી, ભાન નથી. મૂઢ ! શરીર રહિત થઈને પછી સુખ ક્યાં છે ઇ ખબર ન મળે પણ સુખને માટે તાલાવેલી ને તડફડિયા તો છે એના. ભાઈ ! હું ?

મુમુક્ષુ :- નિગોદના જીવને રોગ ?

ઉત્તર :- રોગ જ મોટો આખો સદાય રોગ જ છે. નિગોદના જીવને રોગ જ મોટો પડ્યો છે. ‘આત્મબ્રાંતિ સમ રોગ નહિ.’ ‘આત્મબ્રાંતિ સમ રોગ નહિ.’ એ બ્રાંતિ એને મોટો રોગ પડ્યો છે. નિગોદના જીવને મોટી બ્રાંતિ - ભ્રમણા (છે). ચૈતન્ય આનંદમૂર્તિ છે એની ખબર નથી (એ) મોટી ભ્રમણા પડી એ મહાદુઃખ છે. કહેશે બધું, જોઓને અહીંયાં.

તેથી આચાર્ય મહારાજ ‘દુઃખનો નાશ કરવાવાળી અને સુખને આપવાવાળી શિખામણ આપે છે.’ એવી શિખામણ આચાર્ય મહારાજ આપે છે, એમ કીધું. જોયું ? જુઓ ! આમાં લખ્યું છે. જુઓ ! અહીં ગુરુ બેઠા છે, જુઓ ! આ મુનિ, નગ્ન મુનિ, દ્વિગંબર મુનિ. એક ઠેકાણે ક્યાંક લખ્યું છે, હોં ! ગુરુ એટલે દ્વિગંબર મુનિ એવું

કોઈ પ્રતમાં લખ્યું છે, કોઈ પ્રતમાં છે. ઇ બરાબર છે. અહીં લખ્યું છે ને ? જુઓને અહીં. દિગંબર મુનિ. સામે બેઠા છે જુઓ ! ચાર જણા. સમજાણું ? એને શિખામણ આપે (છે), શિખામણ આપે છે આમ કરીને. એવો બહુ સરસ... દિગંબર મુનિ, મહા મુનિ ! વીતરાગ વિજ્ઞાન સાધક ! એક લંગોટીનો તાણોય જેને નથી. મોરખીંછી, કમંડલ એ તો ઉપચારિક, અપવાદિક ઉપકરણ છે. અંતરમાં મહા આત્માનું સાધન કરી રહ્યાં છે, એમાંથી વિકલ્પ આવ્યો, કરુણા જગત ઉપર આવી છે અને ઉપદેશ થાય છે. કહો, એવી શિખામણ આપે છે. લ્યો ! ઇ પહેલો શ્લોક (પૂરો) થયો. ઓલો પહેલો (શ્લોક હતો ઇ) માંગલિકનો હતો. આ ગ્રંથનો પહેલો શ્લોક છે.

ગુરુ શિક્ષા સાંભળવાનો આદેશ અને સંસાર-પરિભ્રમણનું કારણ

તાહિ સુનો ભવિમન થિર આન, જો ચાહો અપનો કલ્યાન;
મોહ મહામદ પિયો અનાદિ, ભૂલ આપકો ભરમત વાદિ. ૨.

અન્વયાર્થ :- (ભવિ) હે ભવ્ય જીવો ! (જો) જો (આપનો) પોતાનું (કલ્યાન) હિત (ચાહો) ચાહતા હો [તો] (તાહિ) ગુરુની તે શિક્ષા (મન) મનને (થિર) સ્થિર (આન) કરીને (સુનો) સાંભળો [કે આ સંસારમાં દરેક પ્રાણી] (અનાદિ) અનાદિ કાળથી (મોહ મહામદ) મોહરૂપી જલદ દારૂ (પિયો) પીને, (આપકો) પોતાના આત્માને (ભૂલ) ભૂલી (વાદિ) વ્યર્થ (ભરમત) ભટકે છે.

ભાવાર્થ :- હે ભદ્ર પ્રાણીઓ ! જો પોતાનું હિત ચાહતા હો તો, પોતાનું મન સ્થિર કરીને આ શિક્ષા સાંભળો. જેવી રીતે કોઈ દારૂડિયો દારૂ પીને, નશામાં ચકચૂર થઈને જ્યાં ત્યાં ગોથા ખાઈ પડે છે તેવી જ રીતે જીવ અનાદિકાળથી મોહમાં ફસી, પોતાના આત્માના સ્વરૂપને ભૂલી ચારે ગતિઓમાં જન્મ-મરણ ધારણ કરીને ભટકે છે. ૨.

બીજો (શ્લોક). ‘ગુરુ શિક્ષા સાંભળવાનો આદેશ...’ ગુરુ સાંભળવાનું કહે છે. ધ્યાન રાખીને સાંભળ ! કહે છે. બધું છોડી દઈને આ સાંભળવામાં ધ્યાન રાખ, એમ કહે છે. આહા...હા....! ‘અને સંસાર પરિભ્રમણનું કારણ.’ એનુંય (ચિત્ર) મૂક્યું છે ને ?

તાહિ સુનો ભવિમન થિર આન, જો ચાહો અપનો કલ્યાન;
મોહ મહામદ પિયો અનાદિ, ભૂલ આપકો ભરમત વાદિ. ૨.

ભારે ભાષા ! આ છોકરાઓના હાથમાં છે કે નહિ ? હા, એમ કહે છે. આ તો તમારે ઘણી વાર શિખવે છે. પહેલો શબ્દ લીધો છે, ‘હે ભવ્ય જીવો !’. અહીં ભવ્યથી ઉપાડ્યું છે. ભવ્ય જીવ, જે મોક્ષને માટે અભિલાષી (છે) અને મોક્ષને લાયક

જીવ છે એને કહે છે, હે લાયક પ્રાણી ! અહીં સંબોધન કર્યું છે. ‘હે ભવ્ય જીવો ! જો પોતાનું હિત ચાહતા હો તો...’ એક સિદ્ધાંત અહીં છે. જો તારું હિત ચાહતો હો. એક શબ્દ અહીંથી ઉપાડ્યો છે. તને જો હિતની ચાહના, ભાવના હોય તો. અહીં ‘તો’ પાછું મૂક્યું છે, હોં ! ચાહો તો, એમ કીધું છે ને ?

‘જો ચાહો અપનો કલ્યાન.’ તમારે હિત જોઈતું હોય, હિત-હિત. અહિત તો અનંતકાળથી કરી રહ્યો છે. જો ચાહો અપનો હિત તો ‘ગુરુની તે શિક્ષા...’ મનમેં... જુઓ...! મનમાં સ્થિર કરીને સાંભળો. ‘મનને સ્થિર કરીને સાંભળો.’ કાયા-બાયા સ્થિર બેઠી હોય કે નહિ, ‘મનને સ્થિર કરીને સાંભળો.’ એમ કહે છે. ધ્યાન રાખીને સાંભળો. જેમ પ્રિયવાન સંસારની પ્રિય વાર્તા મન સ્થિર કરીને સાંભળે છે, એમ તારા હિતની ઇચ્છા તને હોય, આત્માનું હિત કેમ થાય ? શાંતિ કેમ થાય ? સુખ કેમ થાય ? એવા હિતની કાંક્ષા હોય તો તે ધર્માત્મા ગુરુની શિક્ષા મનને સ્થિર ‘આન’ – સ્થિર કરીને (સાંભળો). મનને સ્થિર કરીને (અર્થાત્) બીજા વિકલ્પો છોડી દઈને ‘સુનો’. આદેશ કર્યો છે.

જુઓ ! અંદર છે ને શબ્દ ? ‘આદેશ’ શબ્દ માથે (–મથાળામાં) ભર્યો છે. ‘ગુરુ શિક્ષા સાંભળવાનો આદેશ’. એ ‘આદેશ’ શબ્દ વાપર્યો છે. અહીં પણ ‘સાંભળો’ એમ કીધું ને ? સાંભળો ! એ ઉપર તો મોટું વજન ઘણું છે. ઓલામાં ‘... પાહુડ’માં ‘સૂણો’ શબ્દની વ્યાખ્યા બહુ લાંબી કરી છે. ‘જયધવલ’ ! ‘સૂણો’ શબ્દની વ્યાખ્યા કરી – સાંભળો ! એમ કહીને ગુરુ જગતને સત્ય વાર્તા સાંભળવાને ઉત્તેજિત કરે છે, સાવધાન કરે છે. બીજી વાત છોડી દે, બીજા વિકલ્પ છોડી દે, અમે જે આ શિક્ષા કહીએ છીએ, એ સાંભળવામાં મન સ્થિર કર. સાંભળવાની બહુ મોટી વ્યાખ્યા કરી છે. એક એક શબ્દ સૂત્ર છે ખરા ને ? ‘... પાહુડ’માં. સાંભળો ! એટલે બીજા મનના વિકલ્પોને છોડી આ વાત હિતની કહીએ છીએ તે સાંભળવા સાવધાન, તત્પર થા. સાંભળવા સાવધાન, તત્પર થા. કહો, સમજાણું કાંઈ ? આ હિન્દી તો બહુ સાધારણ ભાષા છે. મૂળ ભાષામાં કાંઈ બહુ નથી અને આપણે તો આ ગુજરાતી કર્યું છે.

‘આ સંસારમાં દરેક પ્રાણી અનાદિ કાળથી...’ આ સિદ્ધ કર્યું. ‘જો ચાહો અપનો કલ્યાન’ એમ છે ને ? અપનો કલ્યાણ ચાહો એટલે કલ્યાણ એટલે હિત. કલ્યાણની

વ્યાખ્યા જ હિત છે. કલ્યાણની ચાહના હો, હિતની ચાહના હો, આત્માની શાંતિ, સુખની પ્રાપ્તિ કરવાની ચાહના હો તો હિતની વ્યાખ્યા ગુરુ કહેશે, અહીં બીજી વ્યાખ્યા એની પાસે નથી. સમજાણું કાંઈ ? પૈસો કેમ મળે ? છોકરા કેમ તમારે થાય ? એ વાત નથી અહીં શિખામણમાં, કહે છે. હું ? આ પૈસો-બૈસો આપી દ્યો અમને, મહારાજ ! હાથ મૂકો. આમ ફલાણું થઈ જાય, અમારે આ થઈ જાય પછી અમે નિરાંતે ધર્મ (કરીશું). કહે છે કે શિક્ષામાં એ કોઈ વાત નહિ આવે. અહીંયાં તો કલ્યાણ ઇચ્છતા હોય તો કલ્યાણની વાત મનમાં સ્થિર કરીને સાંભળો. એક વાત કહે છે. કલ્યાણની વાત આવે છે, બીજી વાત અહીં છે નહિ. એમ પોતે ગ્રંથકર્તા આચાર્યના ઉપદેશમાં આમ આવે છે એમ પોતે સાબિત કરીને સાક્ષીથી વાત કરે છે. આહા...હા...!

આ સંસારમાં દરેક પ્રાણી ‘મોહ મદ પીઓ અનાદિ’ ‘મોહ મહામદ પીઓ અનાદિ.’ ભાષા જુઓ ! ‘અનાદિ કાળથી...’ અનાદિ એટલે નિગોદથી માંડીને. શું કીધું ? એ નિગોદના જીવ નિત્યનિગોદમાં પડ્યા છે, જેમાં હજી કેટલાક જીવો એવા છે કે કોઈ ‘દિ ત્રસ થયા નથી, ઇયળ થયા નથી, કીડી-મકોડા થયા નથી, માણસ તો ક્યાંથી થાય ? એવા અનાદિના જીવો નિગોદમાં પડ્યા છે ત્યારથી માંડીને અનાદિકાળથી પછી મનુષ્ય થયો, દેવ થયો, ઢોર થયો, પંચેન્દ્રિય થયો આદિ. અનાદિકાળથી (કહીને) એ નવી વાત નથી એમ કહે છે. મોહ દશા નવી નથી, એમ કહે છે. જેમ એનું શુદ્ધ સ્વરૂપ અનાદિ પવિત્ર પડ્યું છે, એમ આ મોહ દશા પણ અનાદિની એની પાસે છે. મોહ દશા પછી નવી વળગી છે એમ છે નહિ.

અનાદિકાળથી, ‘મોહ મહામદ...’ મોહરૂપી જલદ દારૂ ! જલદ દારૂ !! તેજ દારૂ ! તેજવાળો દારૂ. દારૂ હોય છે ને ? બહુ એવા દારૂ હોય છે, તેજ... તેજદાર હોય છે ને ! પીતા હોય. ‘મોહ મહામદ...’ – મિથ્યાત્વની વાત જોડે મુખ્ય લેવી છે ને ? મિથ્યાત્વરૂપી મહામોહરૂપી જલદ દારૂ આકરો પીધો છે. અનાદિકાળનો અજ્ઞાની એકેન્દ્રિયથી માંડી... આ..હા..હા...! નવમી ત્રૈવેયક મિથ્યાદષ્ટિ સહિત ગયો, એ બધા પ્રાણી ‘મોહ મહામદ પીયો...’ ભ્રમણાનો મોટો મદ પીધો છે – દારૂ, જલદ દારૂ – જલદ દારૂ. દારૂ પીએ છે ને પછી એકદમ આમ આકરો દારૂ (પીધા) પછી કાળજા હળહળી જાય એવા (પછી) ઘેનમાં પડે.

‘પાલેજ’માં મજૂર હોય, મજૂર. દરરોજ પાંચ-પાંચ રૂપિયા, દસ-દસ, સાત-સાત રૂપિયા પેદા કરે. પછી સાંજે જઈને બાર આનાનો દારૂ પી આવે. દુકાને જોડે હતી એનો મોટો હતો, પછી ગાંડો થઈને પડે. આખા દિવસનો થાક લાગ્યો હોય ને, ઈ થાક દેખાય નહિ માટે. આમ અનાદિ અજ્ઞાનીએ મહામિથ્યાત્વના દારૂ પીધા છે. જુઓ ! અનાદિથી મિથ્યાત્વનો દારૂ પીધો છે એણે, હોં ! નવો નથી.

‘મોહરૂપી જલદ દારૂ પીને,...’ એમ કહીને શું કહ્યું ? અનાદિથી કર્મ એને રખડાવે છે ને કર્મે આ નુકસાન કરાવ્યું છે એમ નથી. એમ કીધું કે નહિ આમાં ? શું કીધું ? તને અનાદિથી કર્મે મારી નાખ્યો છે એમ નથી કીધું. જુઓ ! ‘દૌલતરામજી’ પણ (એમ કહે છે કે), આ રીતે આચાર્યો કહેવા માગે છે, એમ અમે કહીએ છીએ. શું કહ્યું છે તે ? અનાદિકાળથી મોહ મહામદ પીધો, મિથ્યાત્વરૂપી ઝેર – દારૂ મોટા તો પીધા છે. કોઈ કર્મે કરાવ્યું છે એમ નહિ એમ કહે છે. ઓ...હો...હો...! પહેલી જ ભૂલમાં આ વાત કરે છે, લ્યો !

ઓલા કહે કે, અનાદિથી દર્શનમોહને લઈને (રખડ્યો). આ ભગવાન પાસે ગયા ને ! નિમિત્ત તો સારું હતું ને ? કેમ સમજ્યો નહિ જો નિમિત્તથી સમજે તો ? ત્યારે કહે, એને દર્શનમોહનું કર્મ પડ્યું (હતું), નિમિત્ત હતું આકરું એને લઈને સમજ્યો નહિ. આહા...હા...! હેં ? એમ ખુલાસામાં (અજ્ઞાનીઓ) કહે છે. હેં ? સમજ્યા વિનાના.

અહીંયાં તો પોતે કહે છે, ‘મોહ મહામદ પીયો અનાદિ, ભૂલ આપકો ભરમત વાદિ’ જોયું ! ભૂલ્યાનું કારણ મૂક્યું. મહા મોહરૂપી જલદ નામ તેજ નામ આકરો મિથ્યાત્વનો – ભ્રમણાનો દારૂ પીધો (છે), તે પીધો છે, તેં કર્યો છે, કોઈએ કરાવ્યો નથી. ભગવાનઆત્મા ! અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ ! એનાથી વિરુદ્ધ થઈને તેં મિથ્યાત્વનો દારૂ એકેન્દ્રિય માંડીને, હોં ! જગતના એકેન્દ્રિયના પ્રાણી પણ મોહ મહામદ દારૂ પીધો માટે પડ્યા છે એમ કહે છે. ‘ગોમ્તસાર’માં આવે છે ને ? કલંક – પ્રચુર કલંક, પ્રચુર કલંક ભાવ, ભાવની પ્રચુર કલંકતા, એને લઈને પડ્યો છે, જુઓ ! એ વચન અહીં એણે બીજી ગાથામાં નાખ્યું છે, લ્યો ! સમજાણું કાંઈ ?

કેમ રખડ્યો ? ને કેમ કર્યું ? કે મહા મોહમદ પીધો માટે. કર્મના જોરને લઈને રખડ્યો ને ભ્રાંતિ થઈ, એમ નથી. આહા...હા...! હવે આ ‘છ ઢાળા’માં તો આવી

વાત નાખી છે, કહો ! હેં ? ઇ પાઠશાળામાં ભણાવે.

જુઓ ! ‘(આપકો)’ ‘પોતાના આત્માને ભૂલી...’ દેખો ! મિથ્યાત્વના તીવ્ર દારૂ (પીધા). જે પોતાનું સ્વરૂપ નથી તેને (પોતાનું) માની અને પોતાનું જે સ્વરૂપ છે તેને ભૂલી, એમ કીધું, જોયું ? મોહરૂપી દારૂ પીધો એટલે જે પોતાનું સ્વરૂપ નથી તેને માની અને પોતાના સ્વરૂપને ભૂલી, એમ કહે છે, જુઓ ! સમજાણું કાંઈ ? કોને કારણે ? એ ઊંધાં પડેલા તારા મોહને કારણે, એમ કહે છે અહીં તો. આહા...હા...! ‘છ ઢાળા’માં આવી વાત !! ગાગરમાં સાગર ભરેલી વાતું કરે અને વળી પાછા નાખે ત્યારે કર્મને લઈને થાય એમ કહે છે, લ્યો ! એ અહીં એમ કહ્યું હશે પણ આ પહેલેથી જ વાત ઉપાડી છે અહીંયાં અને ગુરુ એને શિખામણ આપે એનો અર્થ શું થયો ? એને શિખામણ આપે છે એનો અર્થ (શું) ? કે, તું ભૂલ્યો, તને ભૂલ ટાળવાની વાત કરીએ છીએ. કર્મને કહીએ છીએ અમે ? ભાઈસાહેબ ! કર્મે એને દુઃખ કરાવ્યું છે, ભ્રમણા કરાવી છે. કર્મને કહે, ખસ. ઉપદેશ તો એને આપે છે, જે ભૂલ્યો છે તેને ભૂલ ટાળવાનો ઉપદેશ હોય શકે છે. કર્મ ભૂલ્યું છે ? કર્મે ભૂલાવ્યું છે ? સમજાણું કાંઈ ?

પાછું ‘પીયો...’ એમ કહ્યું છે ને ? તેં પીધો છે દારૂ. એમ કહ્યું જુઓને ! ‘મોહ મહામદ પીયો...’ તેં પીધો છે. ઊંધી માન્યતા – મિથ્યાશ્રદ્ધા (અર્થાત્) જે તારી ચીજ નથી એને પરને પોતાનું માનવું એ મહાદારૂ તેં પીધો છે.

મુમુક્ષુ :- જૈન દારૂ પીવે?

ઉત્તર :- એ આ મિથ્યાત્વનો દારૂ પીવે છે. જૈન એટલે શું ? એ દારૂની ક્યાં વાત છે આ. ભાષા કેવી વાપરી છે, જુઓને ! ‘મોહ મહામદ’ મહા મદ ચઢી ગયો છે અંદર.

આમાં દાખલો આપ્યો છે ને ? હેં ? જુઓ, આપ્યો છે, હોં ! જુઓ, જુઓ ! આ દારૂ પીધો છે. જુઓ ! અહીં. આ ગાંડો થઈ જાય છે, જુઓ ! હાથમાં શીશો છે આ..મ...! અહીં એક બહુ દારૂ પીધો છે ને એ પડે છે. પડે છે પછી કૂતરા બટકા ભરે છે, જુઓ ! એક પડતા પડતા રહી ગયો છે ઇ રાખ્યું, એકે પીધો, પડતા પડતા રાખ્યો અને એક પડ્યો એમ ત્રણ નાખ્યા. સમજાય છે ? એક સ્ત્રી અહીં રાખી

મોહ, મહામદ

છે, ખોળામાં છોકરું રાખ્યું (છે).
એ એમ કે મોહમાં પડી છે,
એમ. મોહ દારૂમાં. મારો છોકરો,
મારો છોકરો. આ મોહમાં આ
દારૂ પીને આ..મ... ગાંડો થઈ
ગયો છે. છે ચિત્ર ? પહેલો દારૂ
પીધો જરી, બીજો આમ લથડતા
પગે આવ્યો છે. એ...ઈ...!
પંડિતજી ! લથડાયો આમ જરી...
સીધો લથડીને પડ્યો છે. પડ્યો
અને ઓલો કૂતરો એને બટકા
ભરે છે, જુઓ ! પાછળ. સમજાણું
કાંઈ ?

આ..હા....! જેમ દારૂ પીને
આમ હેરાન હેરાન થાય છે,
એમ મહા મિથ્યાત્વના દારૂ પી,
આ મારી બાયડી ને આ મારો
છોકરો ને આ મારો ધણી ને

આ મારું શરીર ને આ મારું આ.... એમ કરતાં કરતાં જાય... રખડતો.. રખડતો પડીને
હેઠે. દારૂ પીધેલા માણસને પેશાબ-ઝાડા હોય ત્યાં પડી જાય. હેઠે પેશાબ, ઝાડો
(હોય) ત્યાં પડી જાય અને કૂતરો આવીને મોહું ફાડેલું હોય તો પેશાબ કરે એમાં.
કહો, સમજાણું આમાં ?

મોહના માર્યા ચાર ગતિમાં રખડે (છે). બાયડી, છોકરાં મને હેરાન કરે, પણ
આમ ધક્કા મારે, ગાળ્યું દે, ભાન વિનાના, તમે તો આમ કર્યું, તમને કાંઈ નથી,
આ બીજા જુઓને કેવા ! એ મોહા ફાડીને મોહમાં પેશાબ નાખે તો ઇ રાજી થાય.
અ..ર..ર....! સમજાણું કાંઈ ? ઠીક ચિતર્યું છે, હોં ! મહામદની વ્યાખ્યા તેજ... તેજ

ખરાબ (કરી છે). મોહ એટલે મમતા, અહમ્ભાવ કર્યો છે, લ્યો ! અને કલ્યાણનો અર્થ કર્યો છે - ભલાઈ અથવા સુખ. એ જો તમને ઇચ્છા હોય તો કહે છે કે, તમે મોહનો દારૂ આત્માને ભૂલીને (પીધો છે તેને છોડો). વાદિ એટલે વ્યર્થ, મફત. ઓલો મોહ છે ને વ્યાખ્યા. વાદિ એટલે મોહ કરીને વ્યર્થ ભટકે છે, મફતનો ભટકે છે. મોહની વ્યાખ્યા જ મફત એ રીતે થાય છે. સ્વરૂપમાં જે નથી એવો નિર્વર્થક મોહ ઉત્પન્ન કરી અને ભ્રમણાનો સ્વભાવ આત્માનો નથી, રખડવાનો નથી અને મફત-વ્યર્થ ભટકે છે. ચોરાશીના અવતારમાં એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય (ગતિમાં) ભટકે છે.

(ભાવાર્થ :-) ‘હે ભદ્ર પ્રાણીઓ ! જો પોતાનું હિત ચાહતા હો...’ હિત ચાહતા હો. ‘શ્રીમદ્’ કહે છે ને ? ‘જો ઇચ્છો પરમાર્થ તો,’ આવે છે કે નહિ ? હું ? ‘જો ઇચ્છો પરમાર્થ તો’ પરમાર્થ ઇચ્છતા હો તો કહીએ છીએ, બાકી ન હો તો (કહેતા નથી). ‘કરો પુરુષાર્થ’ આવે છે ? ‘કરો સત્ય પુરુષાર્થ.’ ‘જો ઇચ્છો પરમાર્થ તો...’ બાકી શું કહીએ ? મોક્ષાર્થી જો હો તો આ તને વાત કરીએ છીએ.

એમ કહે છે, પોતાનું હિત ચાહતા હો તો ‘પોતાનું મન સ્થિર કરીને આ શિક્ષા સાંભળો.’ શિક્ષા - જે ગુરુ જ્ઞાનથી વાત કરે છે, એ વાતને સાંભળ. જેમાં શિક્ષા રહેલી છે, જેમાં તારું હિત રહેલું છે એને સાંભળ. ‘જેવી રીતે કોઈ દારૂડિયો, દારૂ પીને, નશામાં ચકચુર થઈને...’ જોયું ! દારૂ પીધો પછી થયો ચકચુર..., ‘જ્યાં ત્યાં ગોથા ખાઈ પડે...’ ગોથા મારે છે ને એમાં ? જુઓને ! આ (જીવ) પણ જ્યાં ત્યાં ગોથા મારે છે નિગોદમાં ને અહીં ને ત્યાં. બાયડયું, છોકરાં, ફલાણા વેપાર-ધંધા, દારૂ પીને જ્યાં ત્યાં ગોથા મારે છે, માળો ! સમજાણું કે નહિ ?

ભાઈ ! આ શરીર ખરે એ પણ મોહનો દારૂ પીને રખડી રહ્યો છે, એમ કહે છે. મોહના દારૂ પીધા છે, શરીર ખરે, પણ શરીર ખરે તો તારે શું છે પણ ? મિથ્યાત્વના દારૂ પીને જ્યાં ત્યાં ભટક્યા ભટક, ભટક્યા ભટક કરે છે. નશા (કરીને) પડે છે ને હેડે ? આ..મ..! મોહું ફાડે ને કૂતરો હંગે તો મોઢામાં આવી જાય એને, તોય ગટક કરીને પી જાય. આહા...હા...! મહા મિથ્યાત્વના જોરમાં એવી પ્રતિકૂળતા કે અનુકૂળતા હોય એને રાગ-દ્વેષ કરી, રાગ-દ્વેષ કરીને અંદર વિકારના ઝેર ચડી ગયા છે. મિથ્યાત્વ, મૂળ મિથ્યાત્વ છે. મિથ્યાત્વ મહા મોહ. રાગદ્વેષ તો અસ્થિરતાના છે.

‘જ્યાં ત્યાં ગોથા ખાય પડે છે...’ જ્યાં-ત્યાં, એમ. પછી કાંઈ મેળ રહે છે દારૂ પીધેલો ક્યાં પડે ? એમ કે ભઈ ! સરખે રહીને પડે કે આ ઠેકાણે પડે. પેશાબ (હોય), અરે...! પાયખાનું બહાર નાખી આવ્યા હોય ત્યાં જઈને પડે. રસ્તામાં ત્યાં એક દારૂખાનું નથી ? ‘રાજકોટ’માં. એક ફેરી નીકળ્યા હતા તો એક દારૂ પીને નીકળ્યો હતો, આ..મ. ખેતરમાં ઓલા પાયખાના નાખી આવે ને ? આ શું કહેવાય ? પીપ ભરીને. મ્યુનીસિપાલટીના. ત્યાં રખડે, ખેતરમાં. ભાન નથી કેની કોર જાવું છે ? એ વિષ્ણુનો ઢગલો પડ્યો હોય ત્યાં ફડા...ક દઈને પડે, આમ પડી જાય. સમજાય છે કાંઈ ?

એમ મિથ્યાત્વના દારૂ પીધેલા ચાર ગતિમાં જ્યાં-ત્યાં રખડે, એમ કહેવું છે ને ? જ્યાં-ત્યાં. કોઈ એકેન્દ્રિયમાં, કોઈ પંચેન્દ્રિયમાં, કોઈ નરકમાં, કોઈ દેવમાં. બધા મિથ્યાત્વના દારૂ પીધેલા રખડી રહ્યાં છે. ‘તેવી જ રીતે આ જીવ અનાદિકાળથી મોહમાં ફસી,...’ મોહમાં ફસ્યો પોતે, હોં ! કર્મે ફસાવ્યો નથી. આવી વાત અહીં કરે એને સમજે નહિ. શું કરવું ? કહો ! હેં ? ‘મોહમાં ફસી, પોતાના આત્માના સ્વરૂપને ભૂલી...’ લ્યો ! અહીંથી ઊપાડવું છે પહેલું, જોયું ! ‘ભૂલ આપકો’ છે ને ? પોતાના સ્વરૂપને ભૂલ્યો, બસ ! આ એની વાત. મિથ્યાત્વની ભ્રમણામાં અનાદિથી નિગોદથી માંડીને, બધા આવ્યા કે નહિ એમાં ? નવમી ગ્રૈવેયકે દિગંબર મુનિ ગયો, એ પણ મોહના મિથ્યાત્વના દારૂમાં ચકચૂર થઈ, પોતાને ભૂલી ગયો છે, એમ કહે છે. સમજાણું ? ‘પોતાના આત્માના સ્વરૂપને ભૂલી...’ આપ ભૂલી. ‘ભૂલ આપકો ભરમત’ ‘ચારે ગતિઓમાં જન્મ-મરણ ધારણ કરીને ભટકે છે.’ ચોરાશીના અવતારમાં જ્યાં સુખ નથી ત્યાં ભ્રમણાથી સુખ ગોતી અને આત્માના સુખને ભૂલી ચાર ગતિમાં દુઃખમાં ભટકી રહ્યો છે.

આ ગ્રંથની પ્રામાણિકતા અને નિગોદનું દુઃખ

તાસ ભ્રમનકી હૈ બહુ કથા, પૈ કછુ કહૂં કહી મુનિ યથા;

કાલ અનન્ત નિગોદ મંઝાર, વીત્યો એકેન્દ્રી તન ધાર. ૩.

અન્વયાર્થ :- (તાસ) આ સંસારમાં (ભ્રમનકી) ભટકવાની (કથા) કથા (બહુ) મોટી (હૈ) છે (પૈ) તોપણ (યથા) જેની (મુનિ) પૂર્વાચાર્યોએ (કહી) કહી છે (યથા) તે પ્રમાણે હું પણ (કહ્યું) થોડી પણ (કહ્યું) કહ્યું છું [કે આ જીવનો] (નિગોદ મંઝાર) નિગોદમાં (એકેન્દ્રી) એકેન્દ્રિય જીવના (તન) શરીર (ધાર) ધારણ કરી (અનન્ત) અનંત (કાલ) કાળ (વીત્યો) વીત્યો છે - પસાર થયો છે.

ભાવાર્થ :- સંસારમાં જન્મ-મરણ ધારણ કરવાની કથા બહુ મોટી છે. તોપણ જે પ્રકારે પૂર્વાચાર્યોએ પોતાના બીજા ગ્રંથોમાં કહી છે, તે પ્રકારે હું (દૌલતરામ) પણ આ ગ્રંથમાં થોડીક કહ્યું છું. આ જીવે, નરકથી પણ નિકૃષ્ટ નિગોદમાં એક ઇન્દ્રિય જીવના શરીર ધારણ કર્યા અર્થાત્ સાધારણ-વનસ્પતિકાયમાં ઊપજી ત્યાં અનંત કાળ પસાર કર્યો છે. ૩.

હવે તો એમ સિદ્ધ કરવા માગે છે કે, ‘આ ગ્રંથની પ્રામાણિકતા...’ ‘મોક્ષમાર્ગ’માં કહે છે ને કે આ ગ્રંથ પ્રમાણ કેમ છે ? એમ આ ગ્રંથની પ્રામાણિકતા સિદ્ધ કરે છે. મારા ઘરની - કલ્પનાની વાત નથી. ‘ગ્રંથની પ્રામાણિકતા અને...’ પહેલું ‘નિગોદનું દુઃખ.’ ભ્રમણાને લઈને મહા દુઃખ પામ્યો એ નિગોદના પહેલાં દુઃખથી શરૂ કરે છે. એ મિથ્યાત્વની વ્યાખ્યા પછી કરશે, પણ એ મિથ્યાત્વથી જ અનાદિકાળમાં આ નિગોદમાં રખડ્યો છે. નિગોદમાં પણ મિથ્યાત્વને લઈને રહ્યો છે એમ સિદ્ધ કરે છે પહેલેથી. ઠેકથી, એકેન્દ્રિય નિગોદથી. એના દુઃખો (કહે છે).

તાસ ભ્રમનકી હૈ બહુ કથા, પૈ કહ્યું કહ્યું કહી મુનિ યથા;

કાલ અનંત નિગોદ મંઝાર, વીત્યો એકેન્દ્રી તન ધાર. ૩.

‘તાસ ભ્રમનકી હૈ બહુ કથા, પૈ કહ્યું કહ્યું કહી મુનિ યથા;’ જોયું ! એ પણ મુનિ કહે છે એમ હું કહીશ, એમ કહે છે. ‘તાસ ભ્રમનકી હૈ બહુ કથા, પૈ કહ્યું કહ્યું કહી મુનિ યથા;’ પોતે જવાબદારી લેતા (કહે છે કે), મુનિએ કહી છે, સંતોએ, વીતરાગ જ્ઞાનીઓએ કહી છે એ વાત હું તમને કહીશ. નિગોદના દુઃખનું વર્ણન પ્રમાણિકપણે ભગવાન કહે છે તે વાત કરીશ. જુઓ ! એમ કરીને પહેલી કડીમાં ગ્રંથનું પ્રમાણિકપણું

સ્થાપ્યું. ‘તાસ ભ્રમનકી હૈ બહુ કથા,’ મિથ્યાત્વની. ‘તૈ કહ્યું કહ્યું’ પણ થોડી કહીશ. ‘કહી મુનિ યથા;’ જેવી મુનિઓએ કહી છે તેવી વાત હું કહીશ. મારા ઘરની કલ્પનાની કોઈ વાત કરીશ નહિ.

‘કાલ અનંત નિગોદ મંઝાર, વીત્યો એકેન્દ્રી તન ધાર.’ ત્યાંથી ઊપાડી વાત. અનંત કાળ નિગોદને મંઝાર પડ્યો, ત્યાંથી એકેન્દ્રિય તન ધાર્યા, એની અંદરમાં અનંતા દુઃખ સહન કર્યા. ઓ..હો...હો...! એ બધા મિથ્યાત્વને લઈને, એમ સિદ્ધ કરવું છે હોં ! શું ? મિથ્યાત્વને લઈને દુઃખ પામ્યો. સમ્યગ્દર્શનને લઈને સુખ પામે. બસ ! એક જ વાત અહીંયાં કહેવી છે. એવી ભ્રમણાને લઈને નિગોદના દુઃખને પામ્યો.

એ વાત ‘તાસ ભ્રમનકી’ (અર્થાત્) ‘ભટકવાની કથા બહુ મોટી છે...’ ભાઈ ! આ..હો..હો...! કહે છે કે, તારા રખડવાની વાતું તો બહુ મોટી છે. ‘તોપણ જેવી પૂર્વાચાર્યોએ કહી છે...’ દેખો ! મુનિની વ્યાખ્યા કરી. મહા ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ આદિ મહામુનિઓ ! ‘સમંતભદ્રાચાર્ય’ મહામુનિઓ ! ‘પૂજ્યપાદઆચાર્ય’ આદિ મહામુનિઓ ! ‘નેમિચંદ્ર સિદ્ધાંત ચક્રવર્તી’ દિગંબર સંતો !! એમણે જે કથા, રખડવાની જે કીધી છે, એ વાત મુનિઓએ કહી છે તે વાત કહીશ. ‘તે પ્રમાણે હું પણ થોડી પણ કહું છું.’ એમ કહે છે. ‘કહ્યું’ કીધું ને ? સંતોએ તો ઘણી કરી છે, વિસ્તારથી કરી છે, (પણ) હું કંઈક થોડી કહીશ.

‘આ જીવનો...’ (નિગોદ મંઝાર) ‘નિગોદમાં એકેન્દ્રિય જીવના શરીર ધારણ કરી...’ દેખો ! ચૈતન્ય સ્વરૂપને ભૂલીને એકેન્દ્રિય શરીરને ધાર્યું. અનાદિ એકેન્દ્રિયના શરીરમાં રહ્યો. ‘અનંત કાળ વીત્યો છે...’ સમજાણું ? ‘કાલ અનન્ત નિગોદ’ કીધું ને ? ‘અનંત કાળ વીત્યો છે-પસાર થયો છે.’ નિગોદની અંદર. એક શરીર. શરીર છે ને ? વાણી અને મન તો નથી. એક તન-શરીર ધારીને અનંત કાળ નિગોદમાં રહ્યો, એ મિથ્યાત્વ - ભ્રમણાને કારણે. એ દુઃખ કવું છે એ વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)

